

ОКОНЧАТЕЛЕН ДОКЛАД

ОТ ПРОВЕДЕНО ГРАЖДАНСКО НАБЛЮДЕНИЕ НА ПОЛИТИКАТА
ПО ОСИГУРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВО НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ

В ОБЩИНА ВИДИН, РЕАЛИЗИРАНО ПО

ПРОЕКТ BG05SFOP001-2.025-0051

„АКТИВНО ГРАЖДАНСТВО ЗА ЧИСТ ВЪЗДУХ“

Част I. ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

В рамките на проект BG05SFOP001-2.025-0051 „Активно гражданство за чист въздух“ в периода февруари - октомври 2023 г. се реализира гражданско наблюдение на територията на Община Видин, фокусирано върху местната политика по осигуряване качество на атмосферния въздух.

Гражданското наблюдение е утвърдена форма за включване на обществеността в процеса на мониторинг на прилаганите публични политики и действащо законодателство, осъществявани от администрацията на различни нива – местно, регионално, национално. Чрез осъществяването на гражданско наблюдение се постига многопластов ефект – повишава се прозрачността, публичността, отчетността, етиката и доверието от страна на гражданите и бизнеса към дейността на публичната администрация, създава се открито и отговорно управление, обществеността развива критично мислене и поведение спрямо действията на администрацията, създава се активно гражданско общество с чувство за отговорност, което проактивно търси и защитава правата си, но също така познава и прилага задълженията си.

За утвърждаване на подобни процеси в рамките на проект „Активно гражданство за чист въздух“ беше разработен и приложен механизъм за провеждане на гражданско наблюдение на местната политика по опазване чистотата на атмосферния въздух.

Гражданското наблюдение стартира с провеждането на подбор на заинтересовани лица, които на доброволен принцип да се включат в реализирането на наблюденията. Подбраните доброволци преминаха обучение, по време на което се запознаха с основните принципи на гражданското наблюдение, приложимата нормативна уредба, разработеното и утвърдено Ръководство за провеждане на гражданско наблюдение в сферата на опазване и подобряване качеството на атмосферния въздух в Община Видин, с формулярите и образците, необходими за документирание на провежданите наблюдения. Ръководството и разработените формуляри за провеждане на гражданско наблюдение, за индивидуални и обобщени доклади следват принципите за добро управление и имат за цел да се повиши гражданското участие във формирането, изпълнението и наблюдението на местната политика по осигуряване чистота на атмосферния въздух, като повиши капацитета за осъществяване на обществен контрол над публичните политики на територията на Община Видин в сектор „Въздух“.

Гражданското наблюдение се реализира чрез срещи и интервюта с представители на двете основни групи обекти:

- граждани, бизнес, структури на гражданското общество, медии и др.;
- представители на публичната администрация.

Екипите от граждански наблюдатели провеждат срещи и интервюта с обществеността – граждани, бизнес, структури на гражданското общество, и представители на администрацията, по време на които се събира информация, мнения и оценка на източниците на замърсяване на атмосферния въздух, както и на мерките, предвидени в *Програмата за намаляване нивата на ФПЧ10 и достигане на установените норми за съдържанието им в атмосферния въздух в Община Видин с план за действие за периода 2021-2025 г.*, тяхното прилагане и ефективността им. По време на наблюденията се търси мнението и оценката на обществеността за участието на гражданите в процеса на консултиране и наличието на диалог, за оценка нивото на удовлетвореност от качеството на атмосферния въздух в Община

Видин и оценка на усилията на местната администрация за подобряване чистотата на въздуха.

При реализирането на гражданското наблюдение в сферата на опазване и подобряване качеството на атмосферния въздух в Община Видин, се следи за:

- Каква е оценката за качеството на атмосферния въздух в общината и дали тя отговаря на обществените нужди и потребности;
- Дали дейностите, мерките и инициативите в сектор „Въздух“ кореспондират на приложимата в момента нормативна уредба, процедури и правила;
- Дейностите по осигуряване и подобряване качество на атмосферния въздух се предоставят своевременно и с нужното качество;
- Дали компетентните институции отговарят на подадените от гражданите сигнали и жалби в срок и по същество;
- Вземат ли се предвид отправените от гражданите и потребителите мнения, предложения и препоръки;
- Осигурена ли е възможност за достъп до информация, свързана с опазването и подобряването качеството на въздуха, за да се осъществява ефективен граждански контрол;
- Отговорните институции предоставят ли регулярно информация и отчети за постигнатите резултати във връзка с прилагането на политиката по опазване и подобряване качеството на атмосферния въздух;
- Какъв е потенциалът за продължаващо подобряване на качеството на атмосферния въздух;
- Дали са налице готовност и мотивация за тестване и прилагане на иновативни практики, нововъведения и добър опит;
- Дали наличните ресурси са използвани по най-добрия и разумен начин в съответствие с пазарните цени;
- В каква степен постигнатите резултати съответстват на заложените цели;

- Спазват ли се хоризонталните принципи на ЕС за партньорство, недопускане на дискриминация и равенство между половете, устойчиво развитие.

Гражданските наблюдатели осъществяват дейността си на доброволен принцип, което означава, че територията на цялата община не може да бъде обхваната на 100 %. За тази цел бяха обособени няколко пилотни зони за гражданско наблюдение, основаващи се на географската специфика, демографската структура на общината, социално-икономическия профил на населението, както и спецификата в отделните зони на общината по отношение на източниците на замърсители на атмосферния въздух – битово отопление, транспорт, индустрия, обществен сектор, неорганизиран източници и др.

На база на анализа на инвентаризациите на емисиите от различните сектори в община Видин бяха обособени следните пилотни зони за гражданско наблюдение:

- **Пилотна зона 1** - Районът на бул. „Панония“, Съботен фермерски пазар, супермаркет LIDL, комплекс „Христо Ботев“, комплекс „Васил Левски“, комплекс „Вида“, супермаркет KAUFLAND – транспорт, индустриално замърсяване, битово отопление;
- **Пилотна зона 2** - Районът около Централна ЖП гара, Автогара Видин, Автогара Алексиев, ул. „Цар Александър II“, ж.к „Химик“, районът на търговските складове – транспорт, битово отопление, обществен сектор;
- **Пилотна зона 3** - Районът на централна градска част - ул. „Цар Симеон Велики“, ул. „Широка“, Общински пазар Видин, квартал „Калето“, района на туристическа зона „Баба Вида“, зона за платено паркиране – обществен сектор, битово отопление, транспорт;
- **Пилотна зона 4** - Други жилищни райони в общинския център като ж.к. „Строител“, „Майски лес“, „Кумбаир“, „Ак джамия“ и други - битово отопление;
- **Пилотна зона 5** - Индустриални райони - Южна промишлена зона, Северна промишлена зона, районът около с. Кошава, други райони с точкови източници на замърсяване, Околовръстен път Видин, районът на мост Видин – Калафат – индустриално замърсяване, транспорт, неорганизиран източници на замърсяване;

- **Пилотна зона 6** - Други населени места извън общинския център – битово отопление, неорганизиран източник на замърсяване;
- **Пилотна зона 7** - Други места, в които е налице понижено качество на атмосферния въздух, подадени са сигнали и/или оплаквания - битово отопление, транспорт, индустриално замърсяване, обществен сектор, неорганизиран източник на замърсяване.

Методът на зонироване позволява гражданите да повишат мотивацията си за участие, защото проблемите са конкретни и са свързани със зоната им по местоживеене и/или месторабота. Пилотното зонироване се фокусира върху текущото състояние и качество на атмосферния въздух в Община Видин, което дава възможност за идентифициране на конкретни проблеми и да се отправят препоръки, свързани със спецификата на съответната зона.

От съществено значение за ефективността на гражданското наблюдение е прилагането на основните принципи за безпристрастност, обективност, независимост и високи професионални критерии. За постигането на оптимален и дългосрочен ефект от гражданското наблюдение, е необходимо прилагането от една страна на безпристрастен и критичен подход и същевременно, от друга страна, позитивна, градивна оценка.

Част II. СТАТИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ

За периода февруари 2023 г. – октомври 2023 г. бяха проведени общо 30 граждански наблюдения при спазване на разработената и утвърдена методология. Наблюдава се следната статистика:

	февр.23	март.23	апр.23	май.23	юни.23	юли.23	авг.23	септ.23	окт.23	Общо
Общ брой наблюдения за месеца	3	4	3	3	3	3	4	4	3	30

Наблюдения, осъществени между 7.00 и 19.00 часа	3	4	3	3	3	2	3	3	3	27
Наблюдения, осъществени между 19.00 и 7.00 часа	0	0	0	0	0	1	1	1	0	3
Наблюдения, осъществени през работните дни	2	2	1	0	1	1	1	2	2	12
Наблюдения, осъществени през почивните дни	1	2	2	3	2	2	3	2	1	18
Наблюдения, проведени в пилотна зона 1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	7
Наблюдения, проведени в пилотна зона 2	1	0	1	1	1	0	0	0	1	5
Наблюдения, проведени в пилотна зона 3	0	1	1	0	0	1	1	1	1	6
Наблюдения, проведени в пилотна зона 4	0	0	0	1	0	0	1	1	1	4
Наблюдения, проведени в пилотна зона 5	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2
Наблюдения, проведени в пилотна зона 6	1	1	0	1	1	1	0	1	0	6
Наблюдения, проведени в пилотна зона 7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Наблюдения, проведени с граждани	3	2	2	2	2	2	2	4	2	21

Наблюдения, проведени с представители на общинска администрация	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Наблюдения, проведени с представител на СГО	0	2	1	1	1	1	2	0	0	0	8

Част III. КОНСТАТАЦИИ И РЕЗУЛТАТИ ОТ ОСЪЩЕСТВЕНИТЕ ГРАЖДАНСКИ НАБЛЮДЕНИЯ

От осъществените граждански наблюдения в периода февруари 2023 г. - октомври 2023 г. могат да бъдат обобщени следните резултати и констатации:

- Като цяло се отчита добра оценка на качеството на атмосферния въздух на територията на Община Видин – прави впечатление, че по-ниска оценка на качеството (2 – лоша, 3 - задоволителна) се дава през зимния период, докато през летните и есенните месеци оценката за качеството на въздуха се повишава до добра (4) и много добра (5). Това може да се обясни с използването на твърдо гориво за отопление през зимния сезон, което както ще стане ясно по-долу, е основният замърсител на въздуха в региона.
- Масово интервюираните лица споделят, че според тях качеството на атмосферния въздух не отговаря на нуждите и потребностите на гражданите, но в същото време оценката в цифрово измерение за качеството на въздуха непрекъснато расте (от 2 - много лоша – в началото, през месец февруари, до 5 – много добра – в края на наблюдавания период, през октомври).
- Във всички наблюдения се споделя, че основният източник на замърсяване на атмосферния въздух е битовото отопление. Тук, разбира се, се има предвид отоплението на въглища и дърва, които са един от най-сериозните източници на

замърсяване с фини прахови частици (ФПЧ). Основна причина за високите концентрации на ФПЧ е битовото отопление на твърди горива, поради което съвременните подходи налагат обособяването на зони с ниски емисии от битово отопление.

- Вторият по значимост фактор, допринасящ за замърсяването на атмосферния въздух според проведените наблюдения, са транспортните средства. Община Видин има ключово географско разположение, през нея преминава трансевропейският транспортен коридор № 4. След изграждането на моста над р. Дунав – Видин – Калафат, трафикът на тежкотоварни и лекотоварни автомобили стана изключително интензивен, което неминуемо се отразява на чистотата на въздуха в региона. В допълнение, липсата на добре организиран и регулярен обществен транспорт в рамките на общинския център и между отделните населени места от общината води до повишено използване на лични моторни превозни средства, което допълнително влошава качеството на въздуха, особено в зимния период, когато преобладава битовото отопление на твърдо гориво.
- Според болшинството от респондентите в гражданските наблюдения, индустрията, строителството и другите неорганизиран източници са с незначителен ефект за замърсяването на атмосферния въздух в общината.
- По отношение на мерките за подобряване качеството на атмосферния въздух с най-сериозна подкрепа са тези, свързани с подмяната на отоплителните уреди на твърдо гориво и замяната им с екологични алтернативни устройства в рамките на проект „Подобряване на качеството на атмосферния въздух в Община Видин“, подмяната на отоплението на течни и твърди горива в общинските сгради с отопление на геотермална енергия, пелети или чипс, както и реализирането на мерки за енергийната ефективност в жилищните сгради с цел намаляване на енергийното потребление и емисиите ФПЧ10. Почти 100 %-ва подкрепа среща реализирането на тези мерки, които по пряк начин достигат до отделните граждани и са директен финансов стимул за въвеждането на съвременни екологични средства за отопление и за повишаване на енергийната ефективност на сградите.

- Като много ефективни са оценени и мерките за машинно метене и миене на уличната мрежа и миенето на маркуч на регулата на улиците за движение след края на зимния сезон.
- По-голямата част от наблюденията показват положителна оценка за използването на антиобледеняващи препарати през зимния сезон вместо опесъчаване, но доста от респондентите споделят своите опасения, че съвременните средства за антиобледеняване амортизират автомобилите.
- Друга мярка, която среща 100 % - ва подкрепа е свързаната с изграждането на пешеходни и велоалеи. Интервюираните по време на гражданските наблюдения лица даже смятат, че съществуващата мрежа от велоалеи трябва да бъде доразвита и разширена, така че желаещите да се придвижват по устойчив начин да могат да се възползват сигурно и безопасно от тази алтернатива.
- С широка подкрепа се ползват и мерките, свързани с ежегодното озеленяване на обществените пространства, допълнително засаждане на дървета и създаване на зелен крайградски пояс. Голямата част от интервюираните лица са на мнение, че се извършват озеленителни дейности на обществените пространства, но те са концентрирани основно в централната градска част на общинския център, а крайните квартали и останалите населени места в общината не могат да се възползват от тази възможност. Като минус се констатира, че вече съществуващи паркови зони и градини не се поддържат с необходимата грижа и внимание.
- Прави впечатление, че по-голямата част от интервюираните лица са на мнение, че по отношение на пътната инфраструктура се правят предимно текущи ремонти, не се изгражда нова пътна инфраструктура, а след ремонт на подземната инфраструктура уличната мрежа и тротоар не се възстановяват напълно. Това създава предпоставки за бързо разрушаване на асфалтовото покритие и запълване на появилите се дупки с прах, пепел, пясък, които стават източник на замърсяване на въздуха.
- По време на наблюденията почти всички потребители дават незадоволителна оценка за действащата система за контрол и превенция на нарушения и нерегламентирано

замърсяване на въздуха. Гражданите са на мнение, че липсват контрол и санкции за замърсяване и увреждане на територии при извършване на строителни дейности и при изгаряне на отпадъци на открито и в бита. Според интервюираните лица контролът, който се осъществява, не е ефективен или дори липсва такъв, от една страна, а от друга, дори да се констатираг нарушения, не се налагат санкции, които да предотвратяват бъдещи нарушения;

- Оказва се, че в общинската Програма за качеството на атмосферния въздух са предвидени редица мерки, с които повечето от гражданите не са запознати и съответно не могат да преценят ефективността им. Такива мерки са: Проучване, идентифициране, анализ и контрол на емисиите от производствени и търговски обекти, от заведения за хранене, използващи открити скари на дървени въглища; Стимулиране използването на възобновяеми енергийни източници за отопление; Наличието на Зелени изисквания в процедурите за обществени поръчки за градски транспорт (напр. за притежание на стандарт минимум ЕВРО 4 за превозните средства); Създаване на регистър на зоните, потенциални източници на прах („кални петна“) на територията на Община Видин. За популяризиране на тези мерки е наложително да се организира широка информационна разяснителна кампания, при която обществеността да се запознае с предвидените дейности и да бъде стимулирана да подпомогне общината при реализирането на тези мерки в дългосрочен план.
- Обезпокояващи са данните, че при почти всички наблюдения интервюираните лица споделят, че не е налице гражданско участие в процеса по осигуряване качеството на атмосферния въздух и че не е предоставен достъп до информация, касаеща опазване чистотата на атмосферния въздух. По-голямата част от респондентите споделят, че не могат да преценят дали отговорните институции предоставят регулярна информация и отчетност относно вложените ресурси и постигнатите резултати във връзка с прилагането на политиката по опазване и подобряване качеството на атмосферния въздух. Затрудненият достъп до актуална информация за предстоящи действия, свързани с по-широко гражданско участие, възпрепятства активното включване на гражданите в процесите на формиране, прилагане и наблюдение на публичните

политики, в това число политиката по осигуряване качество на атмосферния въздух. Въпреки твърденията от страна на интервюираните лица по време на гражданските наблюдения за затруднен достъп до специализирана информация, трябва да се отбележи, че в действителност на уеб страницата на общината е предоставен сериозен обем информация, касаеща формирането, прилагането и наблюдението на местната политика по осигуряване качество на атмосферния въздух. От активността на гражданите и бизнеса зависи в каква степен ще се възползват от предоставената информация.

- По време на наблюденията са подадени 3 сигнала за замърсяване или понижено качество на атмосферния въздух, като 2 от тях са свързани с нерегламентирано изгаряне на автомобилни гуми (в района на бул. Панония, ж.к. Вида, гр. Видин и в района на с. Сланотрън). Третият сигнал е за замърсяване на атмосферния въздух с фини прахови частици от откритите скари в района на жк Вида, бул. Панония, гр. Видин.
- Въпреки констатираните по-горе слабости, важно е да се отбележи, че е налице добра воля и желание за сътрудничество от страна на администрацията. Готовността за сътрудничество и партньорство се потвърждава и от включването на отговорните институции в създадената структура – Обществен съвет за осигуряване качество на атмосферния въздух в Община Видин, както и в домакинстването на Ден на отворените врати в общинската администрация. С действията си общината демонстрира желание за съвместни действия и готовност за вслушване в разумните и конструктивни препоръки, отправяни от гражданите. Със задоволство можем да отбележим, че общината обръща внимание на препоръките и предложенията, отправяни в рамките на проекта и на действащата нормативна уредба. По част от тях вече се предприемат конкретни действия и стъпки за прилагането им. Оставаме с надежда, че изграденото партньорство ще продължи да се развива и да се надгражда и ще помогне да дишаме по-чист въздух, да живеем в по-приветлив град и да имаме по-активни и по-доволни граждани.

IV. ПРЕПОРЪКИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ОТ ГРАЖДАНСКОТО НАБЛЮДЕНИЕ

Серия от препоръки са отправени към администрацията, отговорна за опазване качеството на атмосферния въздух:

- Да продължи подмяната на уредите/печките на твърдо гориво с алтернативни екологични източници на отопление;
- Да се въведат зони с ниски емисии за битово отопление;
- За битово отопление да се използват пелети, газ, ВЕИ, термопомпи, електроенергия и други устойчиви екологични алтернативи, а в случай, че лицата нямат финансова възможност, да употребяват само суха дървесина за отопление;
- Да се въведат мерки за ограничаване на автомобилния трафик;
- Да се контролира достъпът на тежкотоварни автомобили в града (в т.ч. по бул. Панония);
- Да се обособи буферен паркинг с достатъчен капацитет за тежкотоварните автомобили, така че да не се налага преминаването им през населеното място;
- Да се увеличи честотата на придвижване на междуградските автобуси, за да се намалят индивидуалните пътувания с лек автомобил;
- Да се ограничи автомобилния трафик, като се създадат условия за регулярен и екологичен градски и междуградски публичен транспорт;
- Автомобилите да имат филтри за намаляване на вредните емисии;
- Да се разширят пешеходните и велосипедни зони, като се изградят велоалеи и до други населени места от общината, за да се стимулира зеленото придвижване и да се пътува сигурно и безопасно между населените места в общината;
- Да се изградят и поддържат паркове и градини във всяко населено място в общината, а съществуващите зелени площи в населените места да се поддържат и разширяват;
- Да се предвидят и осигурят повече инвестиции в озеленяването и залесяването на всички населени места на общината;
- Да се извършват повече озеленителни дейности и залесявания в крайните зони на града, в т.ч. около промишлените зони и околновръстното шосе на град Видин;

- Да се възстановят защитните зелени пояси около град Видин;
- Миенето на улиците да се превърне в регулярна дейност;
- Да се полагат сериозни усилия за разчистване на праха по улиците;
- Да се възстанови нарушеното асфалтово покритие по улиците, за да не се запълват дупките с прах и кал, както и да се разшири обхвата на улиците, предвидени за асфалтиране;
- След ремонт на пътната настилка, подземната инфраструктура или тротоар, асфалтовото покритие и тротоарната настилка да се възстановяват напълно;
- Да се извършва по-сериозен контрол при строителство и изпълнение на мерки, касаещи запрашаването в резултат на ремонтни дейности;
- Да се упражнява строг контрол с особен фокус върху скарите на открито и нерегламентираното изгаряне на отпадъци;
- Да се регулира и контролира дейността на заведенията за хранене, използващи скари на дървени въглища;
- Да се наложат ограничения за пушека, праха и миризмите от скарите на открито;
- Да се създадат условия за организирано събиране и извозване на растителни отпадъци, за да не се допуска нерегламентираното им изгаряне;
- Да се налагат глоби на тези, които замърсяват въздуха, като изгарят отпадъци или нямат филтри на производствата си;
- Да има видеонаблюдение и общинска полиция, чрез които да се следи и контролира за нерегламентирано замърсяване на атмосферния въздух и да се налагат съответните санкции на нарушителите;
- Да се осъществява строг институционален контрол и на нарушителите да се налагат санкции;
- Да се провеждат информационни кампании и срещи с граждани.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изложените констатации и препоръки представят резултатите от провежданото гражданско наблюдение в рамките на проект „Активно гражданство за чист въздух“ и не претендират за изчерпателност. Паралелно с изложените препоръки и предложения към общинската администрация е необходимо предприемането на редица мерки и на национално ниво, които да насърчат и улеснят прилагането на по-комплексни действия като зони с ниски емисии, интегриран регионален транспорт, създаване на възможности за алтернативен транспорт и начини на придвижване.

Важно е да се отбележи, че екипът от граждански наблюдатели възприема процеса по гражданско наблюдение като възможност за идентифициране на пропуските и слабостите в реализирането на местните екологични политики и съответно като източник на градивни, корективни препоръки към дейността на администрацията. Вярваме, че в резултат на провежданите наблюдения, установените слабости и отправените препоръки ще допринесем за подобряване качеството на атмосферния въздух в региона, за повишаване доверието в дейността на администрацията, за по-добро управление и за все по-активното включване на обществеността при формирането, прилагането и наблюдението на местните публични политики.

Мария Великова

Ръководител Екип Гражданско наблюдение